

Spectrum maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv
Amstelplein 34
1096 BC Amsterdam

© 2026 Aisha Dutrieux
© 2026 Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Amsterdam

Eerste druk oktober 2026

Ontwerp omslag: Suzan Beijer
Auteursfoto: Bonnita Postma
Opmaak: Elgraphic

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes Bisseling Kleuver
Literary Agency te Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

ISBN 978 90 0040488 9
ISBN 978 90 0040489 6 (e-book)
NUR 320

www.spectrumboeken.nl

'Ik zweer/beloof dat ik mijn ambt met eerlijkheid, nauwgezetheid en onzijdigheid, zonder aanzien van personen, zal uitoefenen en mij in deze uitoefening zal gedragen zoals een goed rechterlijk ambtenaar betaamt.'

(Uit de eed of belofte van rechters.)

INHOUD

Proloog	9
Wat je moet weten voordat je verder leest	27
1. Als iedereen zwijgt	
De Mallorca-zaak	33
2. De Staat aan zijn eigen belofte gehouden	
De klimaatzaak Urgenda	53
3. De grenzen van het vrije woord	
Het proces tegen Geert Wilders	67
4. Te mooi om waar te zijn	
De stikstofcrisis	83
5. Rechtspreken in een internationale conflictsituatie	
Het MH17-proces	97
6. De rechtsstaat onder vuur	
De zaak-Peter R. de Vries	113
7. Ongekend onrecht	
De toeslagenaffaire	127

8. De objectieve getuige	
De zaak-Nicky Verstappen	143
9. De prijs van een tweede kans	
De zaak-Anne Faber	161
10. Wanneer is geweld terrorisme?	
De tramaanslag in Utrecht	179
11. Het mentale slot op de deur	
De Ruinerwold-zaak	193
12. Wanneer moraal en recht niet samenvallen	
De mondkapjesdeal	207
Epiloog	225
Verantwoording	231
Begrippenlijst	235

PROLOOG

‘Kijk maar eens goed om je heen. Jullie zijn het neusje van de zalm.’

Het was oktober 2010, de eerste dag van de introductieweek van de rechtersopleiding. De vrouw op het podium lachte er niet eens bij; ze meende het. Besmuikt keken wij ‘rechterlijke ambtenaren in opleiding’ – raio’s – elkaar aan. Het voelde wat overtrokken, het neusje van de zalm, maar ergens, als we heel eerlijk waren, ook wel terecht. Van al die juristen die gesolliciteerd hadden, waren wij, een groep van dertig, uitverkoren. We hadden IQ-testen moeten ondergaan, er waren pittige gesprekken, rollenspellen met acteurs, een schrijftest. En nu waren we hier.

‘Het neusje van de zalm!’ De vrouw op het podium herhaalde het nog maar eens, want dat waren wij. Echt. Maar nu moesten we het ook waarmaken, zei ze. Ze keek er streng bij. We moesten ons realiseren dat wij een opleiding gingen doen die heel veel mensen wilden doen. Mensen die deze kans níét kregen. En niet alleen deze opleiding, ook ons salaris zou betaald worden van belastinggeld. We hadden de verantwoordelijkheid om hier

zorgvuldig mee om te gaan, er alles uit te halen wat erin zat.

En o ja, we moesten vooral niet zwanger raken. Dat zou de boel maar vertragen en het was niet goed voor het aanzien van de opleiding als er ‘voortdurend’ iemand zwanger was.

Nietwaar?

Ik keek om me heen. Zelf was ik zevenentwintig, de overige uitverkorenen leken me van ongeveer dezelfde leeftijd. Acht mannen, tweeëntwintig vrouwen. Hoe groot was de kans dat geen van die vrouwen in de komende zes jaar, want zo lang duurde de opleiding, zwanger zou raken?

Ieder van ons werd bij een rechtbank geplaatst, waar we gelijktijdig onze opleiding zouden starten. We zouden verschillende afdelingen doorlopen en aan het eind van elke ‘stage’ was er een beoordelingsmoment, waarbij je – gek genoeg – geen cijfer maar een letter kon scoren. Een E was het summum en buitengewoon zeldzaam. Een D of C was gewoon prima. Een B betekende dat je je stage moest herkansen, bij een andere rechtbank. Kreeg je een A, dan was het einde oefening. Oftewel: einde dienstverband.

Je mocht wat locatie betreft weliswaar je voorkeuren kenbaar maken, maar hieraan kon je geen recht ontlenen. Ook een woonhuis, een partner met een baan of schoolgaande kinderen boden geen garanties voor waar je geplaatst zou worden. Een menselijk equivalent van de sorteelhoed uit Harry Potter bepaalde waar je de komende zes jaar zou werken. Je had je plaatsing gewoonweg te accepteren. Zeeland en Groningen waren het angstbeeld van eenieder die daar niet vandaan kwam. Jaren later, tijdens een optreden van het raio-cabaret (jawel, dat was er ook), werd er een parodie gezongen op het bekende liedje van Frank Boeijen: ‘Zeg me dat het niet zo is, zeg me dat het niet zo is. Zeg me dat het niet dáár is.’ Bij de rechtbank Amsterdam, waar ik tot dat moment in

de juridische ondersteuning had gewerkt, mocht ik in ieder geval niet blijven. We zouden opgeleid worden door collega’s en dienen te starten met een schone lei. Ik werd – tot mijn grote opluchting – geplaatst in Den Haag.

De eerste zes maanden werkte ik daar als griffier, een juridisch assistent van de rechter, binnen de afdeling strafrecht. Ik nam de dossiers als eerste door en maakte een samenvatting van de feiten, beslistpunten en het juridisch kader (de relevante wet- en regelgeving en jurisprudentie, oftewel de uitkomst van eerdere rechtszaken) voor de rechter. Tijdens zittingen zat ik naast de rechter, vaak een van mijn beide opleiders, en maakte ik aantekeningen van wat er door de officier van justitie, de verdachte en diens advocaat gezegd werd.

In die zes maanden mocht ik één zaak zelf als rechter op zitting behandelen. Deze ging over verboden vuurwapenbezit en ik herinner me dat ik alles wat ik tegen de verdachte wilde zeggen van tevoren had uitgeschreven. Niets wilde ik aan het toeval overlaten. Ik herinner me ook hoe fijn ik het die dag vond om een toga aan te hebben. Alsof niet ik, een eindtwilliger, maar mijn toga deze man van in de vijftig streng toesprak. Een soort superheldenpak dat mij speciale krachten gaf.

Van de raio’s van mijn lichting vielen er al meteen na die eerste stage een paar af. Zij konden op zoek gaan naar ander werk. Voor ons, de raio’s die deze eerste horde wel met succes hadden genomen, gaf dat een bijzonder unheimisch gevoel. We wisten wel dat deze opleiding een soort afvalrace was, maar dat was tot dit moment niet meer dan theorie geweest. Nu werd het echt. Om het angstbeeld dat wij misschien ook niet goed genoeg zouden blijven te zijn op afstand te houden, spraken wij – buitengewoon vilein – over onze voormalige collega-raio’s als ‘selectiefouten’.

De tweede afdeling waar wij elk binnen onze eigen rechtbank aan de slag gingen was civiel recht. Hier zouden we tien maanden blijven en ditmaal niet in de rol van griffier, maar als rechter.

Binnen het civiele recht spelen de meeste zaken zich af tussen burgers en bedrijven onderling. Denk aan: huurcontracten, arbeidsovereenkomsten of het contract dat je sluit met je aannemer over de verbouwing van je huis. Als hierover onenigheid ontstaat, kun je bij de civiele rechter terecht. Maar ook de overheid kan partij zijn in een civiele zaak, als gewone contractspartij of wanneer burgers de Staat zelf voor de rechter dagen. Civiel recht is taai, zaken kunnen behoorlijk ingewikkeld zijn en je kunt daardoor lang bezig zijn met het schrijven van een vonnis. Opleiders legden op alle slakken zout, omdat het nou eenmaal van belang is je als rechter zorgvuldig uit te drukken. Niemand heeft namelijk iets aan een vonnis dat méér vragen oproept dan het beantwoordt. Tegelijk eiste zo grondig beoordeeld worden ook zijn tol.

Lotgenotencontact was er gelukkig volop tussen raio's onderling. Twee keer per jaar startte er een nieuwe lichting, zodat er binnen elke rechtbank raio's uit verschillende lichten rondliepen. We zochten elkaar vaak op en er werd veel gehuild. Al dat huilen leek zelfs een eigen monument te hebben, op het dakterras van de rechtbank Den Haag. Hier ligt een beeld van een persoon languit op de grond alsof hij uit de hemel is neergestort. Het is een wat vreemd gezicht. Al snel noemden wij dit onderling 'het standbeeld voor de gevallen raio'.

Next stop, voor wie de stage civiel overleefd had: bestuursrecht. Dit is een rechtsgebied dat veel mensen niet denken te kennen, maar dat toch regelmatig het nieuws haalt. Denk aan de toesla-

genaffaire of asielzaken. Als bestuursrechter behandel je alle beroepszaken tegen besluiten van de Rijksoverheid, van lagere overheden (gemeenten, provincies, waterschappen) en bestuursorganen (Uwv, SVB, DUO, de Belastingdienst).

Stel: je wilt een dakkapel plaatsen op je huis en vraagt hiervoor toestemming van de gemeente. De gemeente zegt: nee, mag niet. Dan kun je hiertegen bezwaar indienen en gaat de gemeente eerst zelf nog eens naar de kwestie kijken. Zegt de gemeente opnieuw nee, dan kun je hiertegen in beroep komen bij de bestuursrechter. Ik had eerder bij de rechtbank Amsterdam al een aantal jaren als juridisch medewerker binnen deze afdeling gewerkt, talloze zaken voorbereid voor rechters en talloze uitspraken geschreven. Deze periode doorliep ik dan ook zonder problemen. Dat gold lang niet voor iedereen van mijn lichte-ting. Aan het eind van deze stage vielen er opnieuw raio's af. Overigens liep ik inmiddels ook niet meer gelijk op met mijn lichting, want ik had, in weerwil van de wensen van de opleidingsorganisatie, ondertussen een zoon gekregen.

Zitten of staan

De raio-opleiding was bedoeld voor zowel rechters in opleiding als officieren van justitie in opleiding. Na de eerste vier jaar moest je kiezen: ging je 'zitten' (rechter) of 'staan' (officier van justitie). Daarom was er na alle rechtbankstages ook een periode van een jaar waarin je binnen het Openbaar Ministerie als officier van justitie aan de slag moest. Als rechter hadden we tot dit moment onder de vleugels en verantwoordelijkheid van onze opleiders gewerkt, als officier van justitie moesten we ineens zelfstandig beslissingen nemen in opsporingsonderzoeken. Voor mij was dit het zwaarste onderdeel van de opleiding. Als